

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه هنر اصفهان
دانشکده هنر ادیان و تمدن‌ها
گروه پژوهش هنر

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته پژوهش هنر

جایگاه نیلوفر آبی در فرهنگ و اساطیر ایران باستان و
بازتاب نمادین آن در فرش

استاد راهنما:
دکتر علیرضا خواجه‌گیر

استاد مشاور:
آقای صمد نجارپور

پژوهشگر:
اکرم السادات رضوی

بهمن ماه 1390

اظهارنامه دانشجو:

موضوع پایان نامه : جایگاه نیلوفر آبی در فرهنگ و اساطیر ایران باستان و بازتاب نمادین آن در فرش استاد راهنما: دکتر علیرضا خواجه‌گیر
اینجانب اکرم السادات رضوی دانشجوی دوره کارشناسی ارشد رشته پژوهش هنر دانشکده هنر ادیان و تمدن‌ها دانشگاه هنر اصفهان به شماره دانشجویی 8711503206 گواهی می‌نمایم که تحقیقات ارائه شده در این پایان نامه توسط شخص اینجانب انجام شده و صحت و اصالت مطالب نگارش شده مورد تأیید می‌باشد و در موارد استفاده از کار دیگر محققان به مرجع مورد استفاده اشاره شده است. به‌علاوه گواهی می‌نمایم که مطالب مندرج در پایان نامه تاکنون برای دریافت هیچ نوع مدرک یا امتیازی توسط اینجانب یا فرد دیگری ارائه نشده است و در تدوین متن پایان نامه چارچوب مصوب دانشگاه هنر اصفهان را به‌طور کامل رعایت کرده‌ام.

امضاء دانشجو:

تاریخ:

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات،
ابتکارات و نوآوری های ناشی از
تحقیق، همچنین چاپ و تکثیر، نسخه برداری،
ترجمه و اقتباس از این
پایان نامه کارشناسی ارشد، برای دانشگاه هنر
اصفهان محفوظ است.
نقل مطالب با ذکر منبع بلامانع است.

دانشگاه هنر اصفهان
دانشکده هنر ادیان و تمدن‌ها
گروه پژوهش هنر

**پایان نامه کارشناسی ارشد رشته پژوهش هنر
خانم اکرم‌السادات رضوی
با عنوان:**

جایگاه نیلوفر آبی در فرهنگ و اساطیر ایران باستان و
بازتاب نمادین آن در فرش

ارایه شده به مدیریت تحصیلات تکمیلی دانشگاه به عنوان بخشی از
فعالیت‌های تحصیلی لازم برای درجه‌ی کارشناسی ارشد که در
تاریخ..... توسط هیأت داوران زیر بررسی و
با نمره..... درجه..... به تصویب
نهایی رسید

- 1- استاد راهنمای اول پایان نامه آقای دکتر با مرتبه
علمی
- 2- استاد مشاور اول پایان نامه آقای دکتر با مرتبه علمی
.....
- 3- استاد داور داخل گروه آقای دکتر با مرتبه علمی
- 4- استاد داور خارج از گروه آقای دکتر با مرتبه علمی
.....

مهر و امضای مدیر گروه

چکیده

در بینش اسطوره ای از دیرباز نمودار اولین تصورات انسان از دایره هستی بوده است، که در ادیان گوناگون و تمدن های مختلف به خصوص هنر تجلی یافته است.

نیلوفر از زمره گیاهانی است که در آیین و ادیان مختلف توجه بسیاری را به خود معطوف کرده است. نیلوفر در رویکردهای اسطوره ای و نمادین با مفاهیمی چون رویش و زایش و باروری مرتبط است. بررسی نماد نیلوفر در نگاره های دوران هخامنشی و بازتاب این نماد در فرش ایران موضوع این رساله است. که برای نیل به این هدف؛ جایگاه این نماد در تمدن های هند و مصر و اسطوره های مرتبط با آن در ادیان ایران باستان؛ ارتباط این نقش با نقوش فرش، مورد تحلیل قرار گرفته است.

فرضیه اصلی این تحقیق؛ مفهوم نمادین نیلوفر، تدقی آن به عنوان نماد آفرینش و باروری در ایران باستان و ارتباط آن با آب و همچنین حضور این نماد در نقوش فرش می باشد.

با توجه به اینکه روش کار در این رساله توصیفی - تطبیقی و یافته اندوزی به شیوه کتابخانه ای است، بدین منظور جایگاه نماد نیلوفر در اسطوره های ایرانی و ملل دیگر، با هدف روشن ساختن کهن الگویی آن مطرح می شود که از طریق این بررسی مفاهیم نهفته در پس این نقش مایه و ارتباط آن با نمادهای وابسته بیان می شود.

کلید واژه ها: نماد، نیلوفر آبی، ایران، قالی، شاه عباسی.

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

فصل اول: کلیات تحقیق

2-1-1	کلیات پژوهش	2
2-1-1-1	مقدمه	2
2-1-1-2	بیان مسئله	3
2-1-1-3	ضرورت تحقیق	3
2-1-1-4	اهداف پژوهش	4
2-1-1-5	چارچوب نظریه تحقیق	4
2-1-1-6	روش پژوهش	5
2-1-2	مبانی نظری تحقیق	6
2-1-2-1	تعریف واژه‌ها و مفاهیم	6
2-1-2-1-1	واژه هنر	6
2-1-2-1-2	واژه فرش	7
2-1-2-1-3	واژه نیلوفر آبی	7
2-1-2-1-4	واژه نماد	8
2-1-2-1-5	واژه اسطوره	9
2-1-2-2	نمادگرایی و هنر	9
2-1-2-2-1	سیر تحول نمادگرایی در هنر ایران	9
2-1-2-2-2	معنای نمادین هنر	10
2-1-2-2-3	رمز و نماد	11
2-1-2-3	خاستگاه نظری اسطوره	13
2-1-2-3-1	اسطوره و نماد	13
2-1-2-3-2	نقش اسطوره در آفرینش‌های هنری	14

فصل دوم: نیلوفر آبی

2-1	نیلوفر آبی در تمدن‌های کهن جهان	16
2-1-1	تمدن هند و آیین بودا	16
2-1-1-1	نیلوفر مرتبط با خدایان	16
2-1-1-2	نیلوفر در معماری	23
2-1-2	تمدن مصر	27
2-2	ارتباط و تعامل نیلوفر آبی با سمبول‌ها و اساطیر دیگر	31
2-2-1	نیلوفر و آناهیتا	31
2-2-2	نیلوفر و مهر	38

44	3-2-2- نیلوفر و درخت زندگی
51	3-2- نیلوفر آبی در فرهنگ و هنر ایران باستان
51	2-3-1- فلات ایران
56	2-3-2- هخامنشیان
56	2-3-2-1- بناهای با عظمت
69	2-3-2-2- اسباب منزل، منسوجات، زیور آلات
77	2-3-3- ساسانیان
فصل سوم: نماد نیلوفر آبی در فرش	
89	3-1- خاستگاه نظری و تاریخی فرش
89	3-1-1- نگاهی به تاریخ فرش ایران
91	3-1-2- گذری بر تاریخ طراحی فرش ایران و ویژگی‌های آن
97	3-2- ارتباط طرح و نقش فرش با اسطوره
97	3-2-1- درخت مقدس انار
101	3-2-2- نقش ماهی درهم
107	3-3- نیلوفر در دوران اسلامی
116	تجزیه و تحلیل نهایی
120	منابع

فهرست تصاویر

عنوان

صفحه

- تصویر (1-2) واراها (گراز)، تجلی سوم ویشنو 17
- تصویر (2-2) جسم ویشنو آرمیده برششا 17
- تصویر (3-2) نقش برجسته لاکشمی (همسر ویشنو) الهه باروری و حاصلخیزی 18
- تصویر (4-2) پادماسانا «حالت نیلوفری» 20
- تصویر (5-2) نیلوفر به عنوان پایه‌های تخت بودا 22
- تصویر (6-2) نیلوفر به عنوان پایه‌های تخت بودا 23
- تصویر (7-2) کف پای بودا 23
- تصویر (8-2) کوه مرو 25
- تصویر (9-2) سرستون معروف سرنات ، عهد آشوکا 26
- تصویر (10-2) سر ستون مکشوفه از شهر پاتالی پوترا 26
- تصویر (11-2) سر ستون سنگی گاونر ، مکشوفه از شهر رامپور ، عهد امپراتوری موریایی 27
- تصویر (12-2) هیروگلیف مصرفی، شرح دادن تجدید زندگی از روح روان از مرکزیت لوتوس 28
- تصویر (13-2) پاپیروس شهبانو سخمت همراه همسر خود در حالت نیایش اوزیریس و فدیة دادن بدو 29
- تصویر (14-2) ستونهای تزیین یافته به نیلوفر آبی و گیاه پاپیروس 31
- تصویر (15-2) پیکره ناهید روی سر ستون از طاق بستان 36
- تصویر (16-2) پیکره ناهید در طاق بستان - دوره ساسانی .. 36
- تصویر (17-2) مهر در حال کشتن گاو ، از هدرنهایم آلمان 40
- تصویر (18-2) دلفین و صدف روی تابوتی از نزدیکی حیفا ... 41
- تصویر (19-2) زایش مهر از میان گل نیلوفر، از مهرابه‌ای نزدیک هدرنهایم آلمان. 41
- تصویر (20-2) تولد مهر از میان نیلوفر، برگرفته از نقوش یک مهرابه در دیبورگ آلمان 42
- تصویر (21-2) درخت زندگی، نقش برجسته از نمایی ایوان مرکزی. طاق بستان 46
- تصویر (22-2) دو بز در طرفین درخت مقدس 47

- تصویر (2-23) ظرف آبخوري طلا با تزيين‌هاي زيبا بر روي آن ،
 53 املش، سده 8-9 پ.م
- تصویر (2-24) دسته‌ي خنجر، لرستان (سده 7-8 پ.م) 54
- تصویر (2-25) لوحه نقره با نقش اهورامزدا، زروان و اهریمن ،
 54 سده 7-8 پ. م
- تصویر (2-26) نقش بز شاخ دار و نیلوفر بر روي سفال ، قلعه
 55 کهنه
- تصویر (2-27) نقش نیلوفر آبی بر روي تنگ نقره ، کلاردشت . . 55
- تصویر (2-28) جلوس داریوش ، همراه با ولیعهد (خشایارشاه) 60
- تصویر (2-29) نیلوفر با دو غنچه ، در دست داریوش و ولیعهد .
 60 تخت جمشید
- تصویر (2-30) نقش برجسته تخت جمشید ، صف هدیه آورندگان
 61 نیلوفر آبی
- تصویر (2-31) پایه ستون با نقش نیلوفر ، ایوان شرقي کاخ
 62 آپادانا
- تصویر (2-32) پایه ستون از تخت جمشید با استفاده از نقش
 62 نیلوفر
- تصویر (2-33) نقشي بر دیواره داخلی پلکان سه در 65
- تصویر (2-34) بیان نمادین نقش‌هاي تخت جمشید : گاو ، نیلوفر
 65 ، شیر
- تصویر (2-35) نقش سرو و نیلوفر بر بدنه پلکان شرقي کاخ
 65 آپادانا
- تصویر (2-36) نقش برجسته نیلوفر آبی (تخت جمشید) 67
- تصویر (2-37) نقش شیر همراه گل‌هاي نیلوفر نقش با رعام
 67 پادشاه ، تخت جمشید
- تصویر (2-38) نیمه چپ سنگ نگاره‌ي ابوالهول باردار، تخت جمشید
 68
- تصویر (2-39) کاشي رنگي کف از کاخ هخامنشي در شوش 68
- تصویر (2-40) ریتون زرین با تنه‌ي شیر، اکباتان (همدان) ،
 70 موزه ایران باستان
- تصویر (2-41) پیاله‌ي برنزي با مجلس شکار شتر مرغ و نقش
 70 نیلوفر آبی

- تصویر (2-42) ظرفی سیمین با خطوط افقی و گل نیلوفر آبی ،
 موزه لندن 70
- تصویر (2-43) لباس خشایار شاه ، بازسازی شده به کمک خراشیدگی
 های روی نگاره های حرم سرا 71
- تصویر (2-44) فرش روی تخت شاه 72
- تصویر (2-45) قسمت بالای عود سوزهایی که جلو تخت شاه قرار
 دارد 73
- تصویر (2-46) پیاله ی زرین با نبشته ی (خشایار شاه) به فارسی
 باستان ، عیلامی و بابلی 73
- تصویر (2-47) گوشواره با ضمام رنگی 74
- تصویر (2-48) مدال طلا، تصویر پادشاه هخامنشی 75
- تصویر (2-49) نیلوفر در دست بزرگان ، سه دروازه ، تخت جمشید
 76
- تصویر (2-50) پایه ستون تخت روان داریوش، صد ستون، درگاه
 جنوب غربی 76
- تصویر (2-51) نوک غلاف دشنه های نگهبانان مادی در بر شمالی
 76
- تصویر (2-52) دشنه ی کوتاه (اکیناکه) داریوش 77
- تصویر (2-53) منصب یافتن اردشیر دوم از اهورامزدا، دوره
 ساسانی 77
- تصویر (2-54) تاج گیری شاه نرسی از ایزد آناهیتا، نقش رستم
 78
- تصویر (2-55) گچ بری به شکل روزت ، از بنای جنوبی تیسفون
 78
- تصویر (2-56) سر ستون ساسانی با نقش نیلوفر آبی 79
- تصویر (2-57) بشقاب نقره، تصویر آناهیتا و نیلوفر ، دوره
 ساسانی 80
- تصویر (2-58) دیسک نقره ای مطلا، با نقش شیر بال دار (سن مور)
 ، دوره ساسانی 80
- تصویر (2-59) شیوه های ساسانی « نیلوفر آبی » یا نخل بادبزی
 81
- تصویر (2-60) نقش گل نیلوفر در منسوجات ساسانی 82
- تصویر (2-61) نقش گل نیلوفر آبی در منسوجات ساسانی 82
- تصویر (2-62) نیلوفر آبی در منسوجات ساسانی 82
- تصویر (2-63) نقش نیلوفر آبی در قطعه پارچه موجود در موزه
 برلین 82

- تصویر (2-64) مهر ساسانی با نقش نیلوفر آبی 83
- تصویر (3-1) قالی پازیریک 92
- تصویر (3-2) تزئین با فرم انار، رولیف گچبری، کاخ کیش ، دوره ساسانی 98
- تصویر (3-3) نقش انار چهار پر در گچبری کاخ کیش ساسانی . 100
- تصویر (3-4) فرم تزئینی با انار، کاخ تیسفون ، دوره ساسانی 100
- تصویر (3-5) ناهید با دلفین و صدف از خرابه (مهرابه) تنور در اردن 101
- تصویر (3-6) طرح هراتی (شیوه ماهی هراتی) 103
- تصویر (3-7) مهر (کودک دلفین سوار) ، مجسمه ای کشف شده در روسیه جنوبی 103
- تصویر (3-8) قالیچه تمام پشم بلوچ خراسان با طرح هراتی . 104
- تصویر (3-9) پشتی با طرح مرغ و ماهی (هراتی) ، سلطان آباد 104
- تصویر (3-10) قالی سلطان آباد ، حدود 1900 میلادی 105
- تصویر (3-11) حاشیه ی دوستکامی 106
- تصویر (3-12) مینیاتور دوره ی تیموری با سر مهر بین دو ماهی 107
- تصویر (3-13) دو ماهی و چهره مهر بر روی حاشیه ی یک فرش . 107
- تصویر (3-14) گردش ختایی از شاه عباسی 110
- تصویر (3-15) شاه عباسی (نیلوفر آبی) 111
- تصویر (3-16) نیلوفر آبی، لری - بولوردي 112
- تصویر (3-17) نیلوفرهای آبی بولوردي 112
- تصویر (3-18) نیلوفرهای آبی لری و حیات داودي 112
- تصویر (3-19) نیلوفر آبی به سبک شکرلو 113
- تصویر (3-20) قالیچه ترنجدار قم، نقش عباسی 114
- تصویر (3-21) قالی نقش ریزه ماهی خراسان، اواسط قرن نوزدهم 115

فهرست جداول

عنوان

صفحه

جدول (1-2) انواع طرح‌های نیلوفر در تخت جمشید	84
جدول (2-2) نیلوفر مرتبط با مفاهیم آفرینش، تجدید حیات و باروری	85
جدول (3-2) نیلوفر مرتبط با ایزدان	86
جدول (4-2) نیلوفر مرتبط با ایزد بانوان	86
جدول (5-2) نیلوفر و حیوانات اسطوره‌ای	86
جدول (6-2) نیلوفر و آب	87
جدول (7-2) نیلوفر و خورشید	87

فصل اول
کلیات تحقیق

1-1- کلیات پژوهش

1-1-1- مقدمه

اسطوره ها آینه هایی هستند که تصویرهایی را از ورای هزاره ها منعکس می کنند و آنجا که تاریخ و باستان شناسی خاموش می مانند اسطوره ها به سخن در می آیند و فرهنگ آدمیان را از دوردست ها به زمان ما می آورند و افکار بلند و منطق گسترده ی مردمانی ناشناخته ولی اندیشمند را در دسترس ما می گذارند. اساطیر در این دنیای پر رمز و راز جایی والا دارند و شناخت آنها رهنمون ما در شناخت فرهنگ غنی و پرارزش این سرزمین هاست.

اندیشه انسان طی تاریخ همواره در مقابل ناشناخته هایی همچون آفرینش و مرگ و قدرتهای عظیم طبیعی نظیر آتش، طوفان و سیل قرار گرفته و در بستر نیاز به درک هر آنچه خارج از توانایی و دسترسی بوده، خدایان و اسطوره های قدرتمند پا به عرصه ذهن نهاده و کنترل نیروهای هستی بخش و یا اهریمنی را در دست گرفته اند. سمبل ها نیز در بیانی ساده، نماد خالصی از چرخه ی خلقت، زندگی و مرگ و تصویر مسائل با اهمیت زندگی انسان ها در قالبی موزون و روان بوده اند.

طی پژوهش حاضر تلاش شده است نیلوفر آبی به عنوان یکی از نمادهای پراهمیت در دوران باستان طی دوره هخامنشی تا ساسانیان و در راستای آن، این نماد در تمدن هند و مصر، طبقه بندی و معرفی شود و نمادهای وابسته به آن را در ادیان ایران باستان معرفی می کند و به مفاهیم و صورت های نماد گونه اش می پردازد. این نقش مایه در آثار هنری ایران باستان به ویژه در آثار هنری تمدن هخامنشی وجود دارد، به عبارتی بارزترین جلوه نیلوفر آبی در هنر ایران باستان در دوره هخامنشی می باشد.

1-1-2- بیان مسأله

نیلوفر از زمره گیاهانی است که در آیین و ادیان مختلف توجه بسیاری را به خود معطوف کرده است. در بین اساطیر ایرانی نیلوفر آبی نماد آناهیتا است. به طور کلی هر آنچه با آب در ارتباط باشد، می تواند نمادی از آناهیتا ایزد بانوی آب در باور ایرانیان به حساب آید. به طوری که ایرانیان گل نیلوفر آبی را گل ناهید نیز می نامند و ناهید تصور اصلی مادینه‌ی هستی در روایات دینی ایران قدیم بوده است. در بندهش نیز گل نیلوفر آبی نماد آبان ایزد آب ها معرفی شده است (رهبرگنجه، 1385، ص.36).

از این رو، تحقیق حاضر کوششی است در جهت شناخت نیلوفر آبی به عنوان یکی از نمادهای پر اهمیت در دوران باستان و در راستای آن، این نماد را در تمدنهای همجوار نیز بررسی مختصری کرده و نقاط مشترک مفهومی و ارتباط آنها بررسی می شود و در نهایت نیز با توجه به ارتباط آن با گل شاه عباسی نتیجه گیری شده است.

1-1-3- ضرورت تحقیق

مقوله اسطوره و نماد بسیار مورد توجه قرار گرفته و مطالب بسیاری در این رابطه بیان شده است. اما در زمینه‌ی اهمیت نیلوفر آبی در ایران باستان و تحول این نقش مباحث منسجم، عمیق و تخصصی که هر دو مقوله را یکجا بررسی نماید در تالیفات و تحقیقات ایرانیان به صورت مستقل مشاهده نمی شود.

پایان نامه‌ی حاضر در پی ارائه مجموعه طرح ها و بررسی معانی مرتبط با نیلوفر آبی است و همچنین بیانگر ارتباط این نقش با گل شاه عباسی است. لزوم شناسایی این نقش اسطوره ای و تاکید بر کهن الگویی آن و تداوم آن در فرهنگ و هنر امروزی، ضرورت دیگر این تحقیق است.

تحقیق در زمینه شناسایی و تحلیل عناصر نمادینی که در آثار هنری وجود دارد، باعث معرفی و ارزش گذاری هویت آثار باستانی ایران می شود.

1-1-4- اهداف پژوهش

بررسی جایگاه نیلوفر آبی در فرهنگ و اساطیر ایران باستان.

(الف) معرفی این نقش در دوره هخامنشی و ساسانی.

(ب) ارتباط این نقش با باورها و آیین های آن دوره.

(ج) اسطوره های مربوط با نیلوفر.

بررسی نقش اسطوره در شکل گیری نمادها با توجه به نماد نیلوفر آبی.

بررسی ظهور و تحول نماد نیلوفر آبی در طراحی فرش.

(الف) نگاهی به تاریخ فرش ایران

(ب) ویژگی بعضی از طرح ها و ارتباط آنها با اسطوره ها.

4- بررسی تاثیر فرهنگ و ادیان همجوار در به کار گرفتن این نماد در هنرها.

1-1-5- چارچوب نظری تحقیق

تحقیق حاضر، نماد نیلوفر آبی را در سه فصل مجزا بررسی می کند.

فصل اول اختصاص به کلیات تحقیق دارد و مفاهیم نظری را بیان می کند.

در این چارچوب مفاهیم نماد و اسطوره توضیح داده شده است، همچنین نقش اسطوره را در آفرینش های هنری بررسی می کند و نیز توضیحی در رابطه با سیر تحول نمادگرایی در هنر ایران داده شده است.

فصل دوم به نماد نیلوفر آبی اختصاص دارد و مفهوم نیلوفر را در تمدن های مصر و هند بیان می کند و ارتباط این نقش را با اسطوره های آناهیتا (ناهید)، مهر (میترا) و درخت زندگی با تاکید بر آیین مهرپرستی و زرتشتی، بیان می کند و در نهایت این نقش را در دوره ای که دوران طلایی و پرکاربرد این نماد می باشد - دوره هخامنشیان و ساسانیان - بررسی می کند که هدف، کاربرد وسیع این نماد و کهن الگویی آن است.

فصل سوم اختصاص به تاریخ فرش و سیر تحول و تطور گل شاه عباسی دارد. و این که نماد نیلوفر چگونه در طراحی فرش مورد استفاده قرار گرفته است. در قسمت پایانی به تجزیه و تحلیل و نتیجه گیری می پردازد.

1-1-6- روش پژوهش

روش تحقیق از نظر هدف بنیادی و از نظر روش تحقیق توصیفی - تطبیقی است. نوع و شیوه مطالعه در این پژوهش به صورت کتابخانه ای و عمدتاً بر اساس رجوع به منابع اصلی به زبان اصلی یا ترجمه های معتبر می باشد. بدین صورت که پس از رجوع به منابع اصلی، معتبر و دست اول اطلاعات به صورت فیش از موارد مطالعه شده تدوین و جمع آوری می گردد، سپس اطلاعات جمع آوری شده بر اساس سرفصل های تعیین شده تقسیم بندی گردیده و در هر بخش مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرد. بنابراین اطلاعات جمع آوری شده ابتدا بر اساس فهرست مطالب اولیه تقسیم شده و سپس مورد تحلیل قرار می گیرد و نتایج حاصله از تحلیل به همراه متن فیشها در قالب بخش تنظیم می گردد. علاوه بر اطلاعات کتابخانه ای و رجوع به منابع اصلی و ترجمه های معتبر آنها بخشی از اطلاعات نیز از طریق رجوع به سایتهای معتبر و نشریات تخصصی داخلی و خارجی و مصاحبه با صاحب نظران مطرح در این موضوع خواهد بود.

1-2- مبانی نظری تحقیق

1-2-1- تعریف واژه ها و مفاهیم

1-2-1-1- واژه هنر

واژه « هنر » در زبان پهلوی و اوستایی « هونَر » یا « هونَرَه » [در زبان های کهن ایرانی « هونره »] بوده و در زبان سانسکریت به صورت « سونَر » آمده است . « سو » به معنی نیک و هر آن چیزی که به هر حال خوب و نیک است و فضائل و کمالاتی بر آن مترتب است . « نر »¹ یا « نره »² به معنی زن و مرد [به معنی مرد یعنی انسان] است . در زبان اوستایی « سین » به « ها » قلب شده و این لفظ تبدیل به « هو » می شود و در ترکیب به « هونر » تبدیل گردیده که در اوستا از صفات اهورامزدا تلقی شده است . (مددپور ، 1372 ، ص 7-8) .

[کارهای] نیک مرد و نیک زن یعنی انسان کامل پس هونر در زبان فارسی میانه و پهلوی به معنای [پدیده ها و اعمال] انسان کامل و فرزانه است . در فرهنگ فره وشی (فرهنگ واژه های پهلوی) آن به معنای : مردانگی، جنگاوری، قدرت و فضیلت، ارزش و مهارت آمده است (آیت الهی ، 1380 ، ص 14) .

«هنر» : آن درجه از کمال آدمی است که هوشیاری و فراست و دانش را در بردارد و نمود آن صاحب هنر را برتر از دیگران می نماید . معرفت و کمال و دانش و فضل (دهخدا ، 1373 ، ص 1358) . فرهنگ معین هنر را : پیشه و صنعت ، فضل ، کار برجسته و نمایان ، زیرکی ، تقوی و پرهیزگاری ، هر یک از هنرهای زیبا معنی می نماید (معین ، 1363 ، ص 998) .

می توان گفت: هنر چیزهایی را در بر می گیرد که آدمی در ظهور و بروزشان نقش داشته و بنابراین با اندیشه و تفکر ، خلاقیت و ذهنیت ها و کمال گرایی او در ارتباط است . هر اثر هنری ، نمودی از فعالیت ذهنی ممتاز و نبوغ و احساس شخصی هنرمند است .

1-2-1-2- واژه فرش

1- nar
2- nare